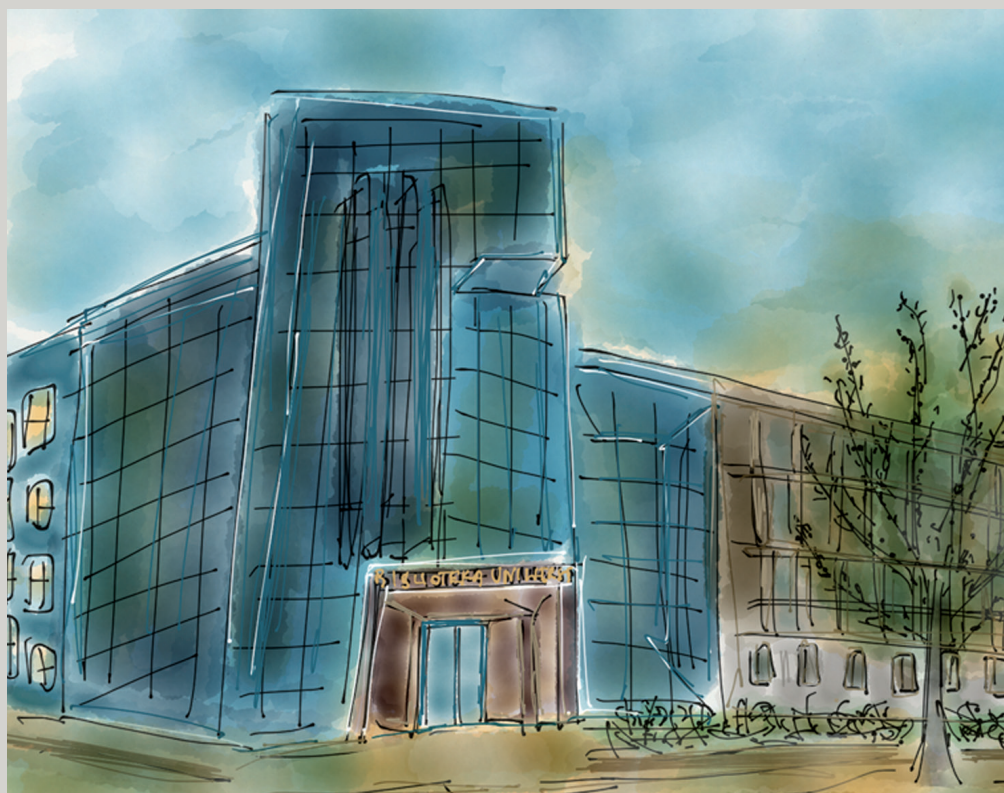

Od przeszłości do teraźniejszości

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

1945–2015

Uniwersytet
ŁÓDZKI

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Agnieszka Górecka, Urszula Michalska**

Oddział Udostępniania Zbiorów – „wczoraj i dziś”

Abstract: The Circulation Department – Yesterday and Today

The article presents a short history of the collections' circulation in The Main Reading Room, in The Lending Department, and in The Inter Library Lending Department.

It also shows the reorganization of The Circulation Department after the changes introduced in the new building (2006). The modern interiors, a lot of space and fully-automated lending with the internal system of books transport named TELELIFT have a significant influence on all tasks in this Department.

101

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego w nowej odsłonie rozpoczęła swoją działalność jesienią 2006 r. Gmach ma nowoczesne wnętrza, dużą przestrzeń oraz w pełni zautomatyzowaną wypożyczalnię z systemem wewnętrznego transportu książek TELELIFT.

Artykuł opisuje krótką historię udostępniania zbiorów w starym gmachu Biblioteki UŁ oraz organizację oddziału w zmienionych warunkach.

„Mijając dom przy ul. Narutowicza 59a, łodzianie nie przypuszczają nawet jakie skarby on mieści. Encyklopedie, słowniki, podręczniki, czasopisma z różnych dziedzin [...]”.

W pierwszych latach istnienia Biblioteka Uniwersytecka nie miała własnego gmachu. Udostępnianie zbiorów odbywało się w Czytelni Głównej na pierwszym piętrze. Wydawnictwa na zewnątrz wypożyczano tylko kadrcze naukowej UŁ (ryc. 1) a od października 1947 r. również studentom. W latach 1948–1950 Wypożyczalnię książek usytuowano w pracowni katalogowej. W 1951 r. przeniesiono ją do samodzielnego niewielkiego pokoiku na I piętrze (ryc. 2), a w roku 1954 – do większego na parterze¹. Czytelnia, mimo trudności lokalowych, była dostępna dla wszystkich (ryc. 3).

* Mgr Agnieszka Górecka, mgr Urszula Michalska, Oddział Udostępniania Zbiorów BUŁ.

¹ *Dom przy ul. Narutowicza 59a skarbnicą wiedzy*, „Łódzki Express Ilustrowany” 1945, I, nr 43.

Nr karty bibl. 32....

Wy-poży-ozam z Biblioteki Uniwersytec-
kiej w Łodzi na przeciąg jednego mie-
siała, biorąc odpowiedzialność za wszel-
kie uszkodzenia:

Sygnatura: 263abc1857

Autor: Skarbek F/.....

Tytuł: Dzieje Królestwa Warsz.....

Który tom /rocznik/.....

Liczba wol.....

Czytelny podpis: Murkowski.....

Adres.....

Data: 6. IX. 1948r.

Ryc. 1. Zamówienie na książkę. Foto: Archiwum BUŁ

102

Ryc. 2. Wypożyczalnia. Foto: Archiwum BUŁ

Ryc. 3. Czytelnia. Foto: Archiwum BUŁ

Jak wyglądało korzystanie przez czytelników z biblioteki oraz praca bibliotekarzy, najlepiej oddaje opis zamieszczony w łódzkiej gazecie: „Czytelnia mieszcząca się na I piętrze, ma tylko 48 miejsc, a powinno być 100. Czytelnicy i pracujący tu ludzie – przeważnie studenci, naukowcy, profesorowie – [...] nie mogą skupić uwagi na lekturze gdyż właśnie nad Czytelnią Główną mieści się sala ćwiczeń [...], gdzie odbywają się próby chórów, rytmiki i gimnastyki [...]. Książki dostarczane są w tzw. „kozłach” (ryc. 4). Pracownicy znoszą jak w swoim czasie kozłarze cegłę-książki do czytelni z III piętra, gdzie znajduje się magazyn główny, a po ich wykorzystaniu dźwigają je znowu na górę. Dodatkową trudność stanowi dostarczanie książek z magazynu znajdującego się przy al. Kościuszki 10 oraz ul. J. Matejki. Zamówione przez czytelników podręczniki znajdujące się w tych magazynach przewożone są do biblioteki przez gońców w teczkach lub plecakach”².

Wypożyczalnia Międzybiblioteczna została uruchomiona w październiku 1946 r. i początkowo współpracowała tylko z dwiema bibliotekami krajowymi: Biblioteką Narodową i Biblioteką Jagiellońską.

² „Dziennik Łódzki” 1953, nr 15.

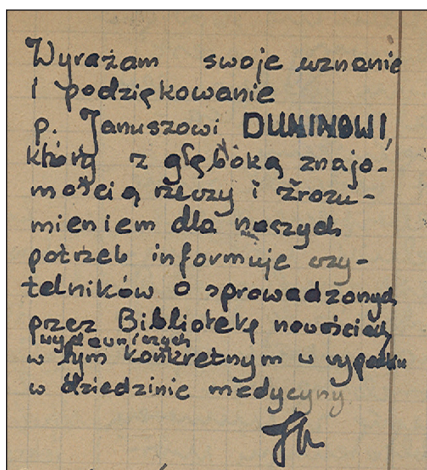

Ryc. 4. „Kozły” na plecach pracowników
Foto: „Dziennik Łódzki” 1953, nr 15. Zbiory BUŁ

Warunki korzystania ze zbiorów poprawiły się dopiero w 1961 r., po przeprowadzce do nowego gmachu przy ulicy Matejki 32/34. Czytelnia Główna i Czytelnia Czasopism Bieżących z wolnym dostępem do półek, liczące po 160 miejsc, oraz tzw. czytelnia profesorska otrzymały pomieszczenia na II piętrze. W sprawozdaniu za rok 1960 odnotowano ponad 39 tys. odwiedzin. Użytkownicy korzystali zarówno z księgozbioru podręcznego, (którego aktualizacja odbywała się w oparciu o ankiety przeprowadzane wśród pracowników naukowych uczelni), (ryc. 5) jak i z materiałów znajdujących się w magazynie.

W celu zamówienia danego dzieła z magazynu do czytelnicy, użytkownik musiał wypełnić rewers: (obowiązywały dwa kolory: czerwony – do Czytelni Główny, zielony – do Czytelni Czasopism). Lewa połówka rewersu zostawała w kartotece magazynowej, prawa z książką była przekazywana do czytelnicy. Jednorazowo można było złożyć do dziesięciu rewersów. Przekazywaniem rewersów do realizacji magazynowej, jak i odbieraniem zamówień zajmował się tzw. łącznik. W przypadku, kiedy wyczerpały się egzemplarze do wypożyczeń, czytelnicy zawsze dysponowała tymi samymi tytułami tylko na miejscu. Liczba odwiedzin systematycznie rosła. Coraz częściej zdarzały się przypadki, że czytelnicy oczekiwali w kolejce na wolne miejsca. Taka sytuacja spowodowana była m.in. lokalizacją w bibliotece

katedr humanistycznych: Teorii Literatury, Teatru i Filmu oraz Bibliote-koznawstwa i Informatyki Naukowej. Aby zaspokoić rosnące oczekiwania czytelników, umożliwiono im korzystanie na miejscu z księgozbioru podręcznego obu czytelni również w niedziele w godz. 9.00–14.00. Zrezygno-wano z tego rozwiązania w 1981 r. w wyniku wprowadzenia w kraju stanu wojennego. W latach 90. także katedry uzyskały nowe siedziby.

Ryc. 5. Wpis czytelnika. Foto: Archiwum BUŁ

Studenci czwartego i piątego roku studiów oraz pracownicy naukowci Uniwersytetu Łódzkiego mieli do dyspozycji również Wypożyczalnię Międzybiblioteczną, która zajęła pokój na półpiętrze nowego gmachu. Agenda współpracowała z 78 bibliotekami krajowymi oraz 9 zagranicznymi (ryc. 6).

Ryc. 6. Rewers okrężny. Foto: Archiwum BUŁ

Wypożyczalni Miejskowej przydzielono osobne pomieszczenie na I piętrze, które było małe i duszne, ale przy ówczesnej liczbie zbiorów i czytelników spełniało swoją funkcję. Z biegiem lat sytuacja lokalowa stawała się coraz trudniejsza ze względu na rozrastający się księgozbiór, jak również powiększającą się rzeszę użytkowników. Brakowało regałów mogących pomieścić zamówione książki, dostawiano więc kolejne, które zmniejszały i tak niewielką przestrzeń, bardzo utrudniając pracę. Pomieszczenie Wypożyczalni Miejskowej było na tyle małe, że ograniczało lub wręcz uniemożliwiało swobodne poruszanie się, zwłaszcza na początku roku akademickiego i w okresie sesji, kiedy do pomocy przychodzili pracownicy z innych działów biblioteki. Zapisy czytelników odbywały się tylko przy jednym okienku, przy którym dyżurował bibliotekarz. Warunki lokalowe nie pozwalały na utworzenie kolejnych stanowisk do obsługi, co w znacznym stopniu zmniejszyłoby uciążliwe zarówno dla czytelników, jak i pracowników, kolejki. Zamawianie książek, podobnie jak w innych bibliotekach, polegało na wyszukiwaniu pozycji w katalogu kartkowym i wypisaniu rewersu, który składał się z dwóch części. Czytelnie wypełniony rewers wrzucano do skrzynek umieszczonych w katalogach. W wyznaczonych godzinach magazynier wybierał złożone zamówienia i przygotowywał je do realizacji. W magazynie rewersy były rozkładane według sygnatur (błędne lub nieczytelnie wypełnione odrzucano), pozostałe realizowano. Książki z lewą połówką rewersu wysyłało windą do wypożyczalni. Prawa połówka rewersu zostawała w kartotece magazynowej. Do zadań pracowników wypożyczalni należało m.in. rozładowanie wind towarowych, wypełnionych po brzegi książkami i odpowiednie ustawienie ich na półkach (połówki rewersu były stemplowane datą realizacji i sprawdzane czy sygnatura wypisana na rewersie zgadza się z tą na książce. Prawidłowo zrealizowane ustawiano na półkach według numerów kont czytelniczych. Błędne wycofywano do magazynu do ponownej realizacji). Numer konta był uzależniony od typu czytelnika, np. 1 – studenci Wydziału Filologicznego, 6 – pracownicy UŁ. Po wypożyczeniu książki czytelnikowi rewers włączano do kartoteki kont czytelniczych. Nie zawsze jednak użytkownicy otrzymywali interesujące ich materiały, ponieważ nie mieli możliwości sprawdzenia, czy są one aktualnie dostępne. Problemy te dotyczyły również wypożyczania międzybibliotecznego. Zamówienia przesyłane z innych bibliotek nie zawsze były realizowane. Cały księgozbiór biblioteki znajdował się w magazynie zamkniętym.

„Były miesiące, że zamówienia złożone do wypożyczalni po godz. 13.00, były realizowane dnia następnego, czytelnicy nie byli zadowoleni”³.

³ „Gazeta Wyborcza Łódź” 2001, nr 70.

Taka sytuacja miała miejsce w październiku, kiedy zaczynał się nowy rok akademicki. W pozostałe miesiące zamówienia złożone do godz. 18.00 realizowano tego samego dnia. Prowadzenie codziennych statystyk oddziału, oraz rozmowy z dziekanatami na temat czytelników, którzy nie uregulowali swoich zobowiązań bibliotecznymi narzuciło konieczność wprowadzenia skróconych godzin otwarcia wypożyczalni – 11.00–18.00. Do godziny jedenastej sprawdzano i monitorowano konta czytelnicze, zmuszając do wypełniania stosy powiadomień pocztowych. Rocznie wysyłano ok. 10 000 tysięcy takich pism.

Pojawienie się nowoczesnych technologii stworzyło nowe możliwości w zakresie obsługi czytelnika, takie jakich nie było wcześniej – były one związane z automatyzacją procesów bibliotecznymi. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego znalazła się szybko w czołówce bibliotek polskich.

W latach 90. podjęto w Bibliotece UŁ prace, związane z utworzeniem katalogu komputerowego, który oddano do użytku czytelnikom w 1998 r. W tym samym czasie z inicjatywy dyrekcji i na polecenie władz uczelni, opracowana została koncepcja rozbudowy Biblioteki UŁ. Podstawowym założeniem tej inwestycji miała być strefa wolnego dostępu, duża i przestronna wypożyczalnia oraz pomieszczenie dla Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Czytelnia Główna miała pozostać w starym gmachu. Z różnych względów realizacja tej koncepcji odsunęła się w czasie, aż do 2003 r. Po trzech latach intensywnych prac w październiku 2006 r. oddano do użytku czytelnikom długo oczekiwany nowy gmach biblioteki.

Przygotowując się do pracy w nowych warunkach, pracownicy oddziału odbyli cykl szkoleń. W ciągu czterech miesięcy, od maja do września, do bazy komputerowej wprowadzono ponad 20 tys. kont czytelniczych. Wszystkie informacje o czytelniku: dane osobowe, wypożyczenia, zwroty i rezerwacje znalazły się w bazie elektronicznej. Utworzono ponad 200 kont dla bibliotek polskich i zagranicznych, współpracujących na zasadach wypożyczeń międzybibliotecznych. Wcześniej przeprowadzono zakrojoną na szeroką skalę akcję odzyskania od czytelników wypożyczonych książek w celu ich ponownego opracowania (m.in. umieszczając komunikaty na stronie internetowej, zakładki informacyjne w książkach i prowadząc rozmowy telefoniczne). Mimo licznych apeli, większość książek nie została jednak bibliotece oddana. W związku z tym, zawartość kont czytelniczych także musiała znaleźć się w elektronicznej bazie danych. Dodatkowy problem sprawiły nieczytelnie wypełnione rewersy, które przed wprowadzeniem musiały być skorygowane na podstawie inwentarzy i kart katalogowych. Pomimo tych trudności prace zakończono 30 września.

Ryc. 7. Wypożyczalnia obecnie. Foto: Archiwum BUŁ

108

1 października 2006 r. bibliotekarze rozpoczęli pracę w dużej, przestronnej i w pełni zautomatyzowanej wypożyczalni (ryc. 7) z pięcioma stanowiskami komputerowymi. Każde wyposażono w: czytniki kodów kreskowych, urządzenia odczytujące dane zakodowane w etykietach RFID, drukarki paragonów potwierdzających stan konta bibliotecznego, urządzenie autoryzujące elektroniczne legitymacje i karty biblioteczne oraz drukarkę deklaracji. Wprowadzono nowoczesny system technologii radiowej RFID (Radio Frequency Identification) połączony z komputerowym systemem bibliotecznym, który identyfikuje czytelnika i książkę zawierającą etykietę RFID. W nowym systemie wypożyczanie polega na umieszczeniu książki na pulpicie, w który wbudowano urządzenie odczytujące dane zapisane w etykiecie RFID. Cała operacja trwa kilka sekund. Czytelnik składa zamówienia na książki i czasopisma elektronicznie z każdego komputera z dostępem do Internetu, wybierając odpowiednią lokalizację odbioru. Jeśli pozycja znajduje się w katalogu komputerowym i ma aktywną opcję *zamów*, użytkownik składa na nią zamówienie, które drukowane jest w magazynie. Wydawnictwa, których opisy nie zostały wprowadzone do bazy komputerowej są zamawiane przy pomocy opcji *Fast Add*. Wypożyczalnia współpracuje z dwoma magazynami zamkniętymi: jednym, znajdującym się w starym gmachu, z którym połączona jest poprzez system transportu podwieszanego *telelift* i drugim, magazynem zwartym, z którego książki przesyłane są do wypożyczalni windą towa-

rową. Przy zapisie czytelnik otrzymuje hasło umożliwiające logowanie się na konto biblioteczne. Po każdej transakcji użytkownik otrzymuje potwierdzenie w postaci wydruku komputerowego, zawierającego informacje o stanie konta. System biblioteczny wysyła automatycznie do czytelników powiadomienia za pośrednictwem poczty elektronicznej. Należą do nich informacje o rezerwacji książek, powiadomienia o upływie terminu ich zwrotu, monity wzywające do uregulowania zaległości. Księgozbiór dydaktyczny „W”, znajdujący się obok wypożyczalni, zawiera podręczniki przeznaczone dla studentów Uniwersytetu Łódzkiego. Czytelnicy mogą tutaj samodzielnie przeglądać książki na półkach i korzystając z urządzenia do samoobsługowego wypożyczania – *selfcheka*, wypożyczać wybrane pozycje na swoje konto. Te same książki można oddać korzystając z tzw. wrzutni. Urządzenie to nie wydaje jednak wydruków potwierdzających zwrot książki. Dzięki wprowadzeniu elektronicznego systemu samodzielnych wypożyczeń i zwrotów oraz wydłużonym godzinom pracy, w Wypożyczalni rozwiązany został, tak uciążliwy dotąd, problem kolejek.

Do 1 października 2009 r., system automatycznie nakładał na konto użytkownika blokadę za nieterminowy zwrot książek, uniemożliwiając przeprowadzenie jakichkolwiek operacji m.in. wypożyczenia, przedłużania. W październiku 2009 r. blokadę zastąpiono karą pieniężną.

W roku 2011, w wyniku reorganizacji, Czytelnia Główna została przeniesiona do dawnej Czytelni Czasopism, umożliwiając użytkownikom bezpośredni dostęp zarówno do księgozbioru druków zwartych jak i wielu tytułów polskich i zagranicznych czasopism bieżących z różnych dziedzin wiedzy. W październiku 2012 r. został zmieniony elektroniczny system biblioteczny: Horizon zastąpiono nowocześniejszym Symphony. Konta użytkowników zostały skopiowane do nowego systemu, a obsługa czytelników nie uległa zmianie.

Automatyzacja udostępniania zbiorów spowodowała, że praca w oddziale zmieniła swój charakter. Nie ogranicza się tylko do wydawania książek. Oprócz kwalifikacji z zakresu bibliotekarstwa, pracownik udostępniania powinien znać również techniki informacyjne i komunikacyjne, aby sprostać coraz większym wymaganiom użytkowników. Częste rozmowy z czytelnikami pokazują, że dobrze odnajdują się oni w nowych warunkach. Pozytywnie oceniają dostępność i szerokie możliwości korzystania z usług biblioteki.

Bibliografia

- Andrzejewski, J., *Współczesne technologie biblioteczne na przykładzie rozbudowy Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, Łódź 2005.
- Biblioteki jutra. Nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej*, red. J. Chruścińska, E. Kubisz, Warszawa 2001.

- Biblioteki XXI wieku... czy przetrwamy, materiały konferencyjne*, Łódź 2006, s. 226.
- Stupnicki, R., *Analiza i prezentacja danych ankietowych*, Warszawa 2003.
- Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich: materiały konferencyjne*, Rzeszów 2005.
- O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego*, red. S. Kurek-Koko-
cińska, Łódź 2008.
- Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998.
- Wycinki prasowe nt. Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego za lata 1945–2006.*
- Sprawozdanie Biblioteki Uniwersytetu za rok akademicki 1946–1947.*
- Księga życzeń Czytelni Głównej z lat 1954–1988.*

Dynamika systematycznego wzrostu, nowoczesna przestrzeń intelektu, labirynt znaków, magia zaangażowanych w swoją pracę ludzi z pasją – to tylko kilka haseł, które przychodzą na myśl, kiedy chcemy przywołać nazwę Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego i 70 lat jej historii. Łódź przed dwoma wiekami powstawała z tradycji niejednorodnych, i podobnie powstawał – jako mozaika różnych treści intelektualnych – Uniwersytet Łódzki.

profesor Jarosław Płuciennik

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

ISBN 978-83-7969-679-6

9 788379 696796